

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ناتوانی‌های یادگیری

آموزش مهارت‌های خواندن برای دانش‌آموزان فارسی‌خوان

تألیف:

دکتر فریده حمیدی

عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی

مرضیه فیاض‌بخش

سر شناسنامه	: حمیدی، فریده، ۱۳۴۰-
عنوان و نام پدید آور	: ناتوانی‌های یادگیری: آموزش مهارت‌های خواندن برای دانش‌آموزان نارساخوان / فریده حمیدی، مرضیه فیاض‌بخش
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۲ ص: جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۹۴-۶۳-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۸۹-۹۲.
عنوان دیگر	: آموزش مهارت‌های خواندن برای دانش‌آموزان نارساخوان.
موضوع	: یادگیری - اختلالات
موضوع	: Learning disabilities
موضوع	: یادگیری - اختلالات - درمان
موضوع	: Learning disabilities - Treatment
موضوع	: کودکان ناتوان در یادگیری
موضوع	: Learning disabled children
شناسه افزوده	: فیاض‌بخش، مرضیه، ۱۳۴۵-
شناسه افزوده	: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی
شناسه افزوده	: Shahid Rajaei Teacher Training University
رده بندی کنگره	: ۴۷۰۴ ۱۳۹۵ ن ۸ ح / LC
رده بندی دیویی	: ۹/۳۷۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۵۲۸۷۴۵

عنوان	: ناتوانی‌های یادگیری: آموزش مهارت‌های خواندن برای دانش‌آموزان نارساخوان
تألیف	: دکتر فریده حمیدی، عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی، مرضیه فیاض‌بخش
ویراستار ادبی	: خانم عاطفه نجیبی
نوبت چاپ	: اول - زمستان ۱۳۹۳
انتشارات	: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی
لیتوگرافی	: فرانقش
چاپ	: فردوس
طراح جلد	: محمد معتمدی نژاد
ناظر چاپ	: محمد معتمدی نژاد
صفحه‌آرا	: محمد جواد رحیمیان
کارشناسان	: نیره فیروزی / طاهره کیا / علی رضایی اهوآئونی
شمارگان	: ۱۰۰۰ جلد
قیمت	: ۱۰۰,۰۰۰ ریال
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۹۴-۶۳-۷
	ISBN: 978-600-6594-63-7

کلیه حقوق این اثر برای مؤلفان و مترجمان و دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی محفوظ است.
 نشانی: تهران، لویزان - کد پستی ۱۵۸۱۱-۱۶۷۸۸ - صندوق پستی ۱۶۳ - ۱۶۷۸۵ - تلفن: (۲۶۳۲) ۹ - ۲۲۹۷۰۰۶۰.
 ۲۲۹۷۰۰۷۰، تلفکس: ۲۲۹۷۰۰۴۲، پست الکترونیکی: Publish@srutu.edu، وب سایت: http://Publish.srttu.edu

فهرست

پیش‌گفتار

مقدمه

۱	فصل اول / ناتوانی یادگیری
۳.....	مفهوم ناتوانی‌های یادگیری.....
۳.....	تعریف کمیته‌ی مشترک ملی ناتوانی‌های یادگیری.....
۵.....	ملاک‌های DSM-5 برای طبقه‌بندی اختلالات خواندن.....
۶.....	شیوع ناتوانی‌های یادگیری.....
۸.....	اختلالات همراه با ناتوانی‌های یادگیری.....
۸.....	۱- افسردگی، اضطراب و اختلال دوقطبی.....
۸.....	۲- اختلال رفتاری.....
۸.....	۳- اختلال بیش‌فعالی - نقص توجه.....
۹.....	سبب‌شناسی ناتوانی‌های یادگیری.....
۹.....	۱- اختلال جزئی در سیستم اعصاب مرکزی.....
۱۰.....	۲- عوامل ژنتیکی.....
۱۰.....	۳- عوامل محیطی.....
۱۱.....	الگوهای تشخیصی ناتوانی‌های یادگیری.....
۱۱.....	توصیف مدل ناهماهنگی هوش‌بهر - پیشرفت.....
۱۳.....	توصیف مدل "پاسخ به مداخله".....
۱۵	فصل دوم / طبقه‌بندی ناتوانی‌های یادگیری
۱۸.....	ناتوانی‌های یادگیری تحصیلی.....
۱۸.....	ناتوانی ریاضیات.....
۱۹.....	ناتوانی در بیان نوشتاری.....

۲۰.....	ناتوانی خواندن.....
۲۰.....	ملاک‌های تشخیص نارساخوانی.....
۲۰.....	شیوع.....
۲۲.....	دوره یا سیر اختلال نارساخوانی.....
۲۲.....	خصوصیات بالینی.....
۲۴.....	چارچوب رشد برای در نظرگرفتن اختلالات خواندن
۲۶	رابطه بین اختلالات خواندن و زبان.....
۲۶.....	پیوستگی بین اختلالات گفتاری زبانی و خواندن.....
۲۷.....	مهارت‌های تحصیلی در اختلالات صدا- گفتار.....
۲۸.....	مهارت‌های تحصیلی در دانش‌آموزان با آسیب زبان
۲۸.....	مهارت‌های خواندن در دانش‌آموزان با آسیب‌های زبان عملی
۲۸.....	دیدگاه ابعادی به اختلال خواندن
۲۹.....	همبودی بین اختلالات خواندن و سایر اختلالات عصب‌شناختی.....
۳۰.....	طبقه‌بندی خواندن و اختلالات مرتبط
۳۱.....	مراحل رشد یادگیری خواندن.....

۳۳

فصل سوم / ارزیابی خواندن

۳۵.....	الف- مقیاس‌های غیررسمی
۳۵.....	ب- پرسش‌نامه غیررسمی خواندن
۳۶.....	ج- آزمون‌های رسمی
۳۸.....	سبب‌شناسی مشکلات کودکان با ناتوانی یادگیری خواندن
۳۸.....	۱- عوامل عصب‌شناختی
۳۹.....	۲- مشکلات رمزگشایی
۳۹.....	۳- مشکلات تشخیص دیداری
۳۹.....	۴- مشکلات تشخیص شنیداری
۴۰.....	۵- مشکلات پردازش واجی
۴۰.....	۶- نارسایی درک مطلب
۴۰.....	۷- اشکال مهارت‌های تحلیل کلمه
۴۱.....	۸- اشکال در مهارت‌های درک لفظی

۹- آسیب در مهارت‌های حافظه..... ۴۱

فصل چهارم: شیوه‌های درمانی مشکلات خواندن

۴۳

۱- شیوه بازگویی تجربه‌ها..... ۴۵

۲- روش آوایی دیداری..... ۴۶

۳- استفاده از تکنیک کلمات رنگارنگ..... ۴۶

۴- با موج بخوانیم، بازی کنیم و لذت ببریم..... ۴۶

۵- استفاده از مهارت‌های نظارت بر خود..... ۴۶

۶- روش استفاده از مجموعه حس‌ها..... ۴۶

۷- روش تدریس دو جانبه..... ۴۷

۸- روش آموزش مستقیم..... ۴۷

۹- روش آموزش انفرادی..... ۴۷

۱۰- آموزش خواندن با استفاده کامپیوتر..... ۴۸

۱۱- روش هجایی یا ترکیبی..... ۴۸

۱۲- روش کلی یا تحلیلی..... ۴۸

۱۳- روش طبیعی..... ۴۸

فصل پنجم / حافظه‌ی فعال

۵۱

انواع حافظه‌ی فعال..... ۵۴

ارزیابی حافظه فعال..... ۵۵

حافظه در کودکان با ناتوانی‌های یادگیری..... ۵۷

حافظه فعال در کودکان با ناتوانی‌های یادگیری..... ۵۹

حافظه فعال و ناتوانی در خواندن..... ۶۰

فصل ششم / پژوهش‌های انجام شده در داخل و خارج از کشور

۶۱

پژوهش‌های انجام شده در خارج از کشور..... ۶۳

پژوهش‌های انجام گرفته پیرامون موضوع در داخل کشور..... ۶۷

فصل هفتم / آزمون خواندن و نارسا خوانی (نما)

۷۱

۱- خرده آزمون خواندن کلمه‌ها..... ۷۳

۷۳.....	۲- خرده آزمون زنجیره‌های کلمات.....
۷۴.....	۴- خرده آزمون نامیدن تصاویر.....
۷۴.....	۵- خرده آزمون درک متن.....
۷۵.....	۶- خرده آزمون درک کلمات.....
۷۵	۷- خرده آزمون حذف آواها (صداها).....
۷۵.....	۸- خرده آزمون خواندن ناکلمات (شبه کلمات).....
۷۶.....	۹- خرده آزمون نشانه حرف.....
۷۶.....	۱۰- خرده آزمون نشانه مقوله.....
۷۷.....	جلسات آموزشی.....
۸۹.....	منابع فارسی.....
۹۲.....	منابع انگلیسی.....

پیش گفتار

ناتوانی‌های یادگیری، یک واژه کلی است که به گروه ناهمگنی از اختلالات اطلاق می‌شود که مشکلات جدی در فراگیری و کاربرد گوش دادن، صحبت کردن، خواندن، نوشتن، استدلال و محاسبه نشان می‌دهند. این اختلالات، امری درونی است و به بدکاری سیستم اعصاب مرکزی نسبت داده می‌شود. مشکلات در رفتارهای خودتنظیمی، ادراک اجتماعی و تعاملات اجتماعی ممکن است با ناتوانی یادگیری وجود داشته باشد. ناتوانی‌های یادگیری امکان دارد همراه با دیگر شرایط معلولیت (مانند آسیب‌های حسی، عقب‌ماندگی ذهنی، مشکلات هیجانی و اجتماعی) یا تأثیرات محیطی (از قبیل تفاوت‌های فرهنگی، آموزش نامناسب و ناکافی و عوامل روان‌زاد) رخ دهد، اما نتیجه مستقیم این شرایط یا تأثیرات محسوب نمی‌شود. عوامل گوناگونی در تحول نامناسب مهارت‌های خواندن کودکان دخالت دارد. یکی از عوامل که در تحول خواندن و در اشکالات خواندن کودکان مؤثر است، حافظه فعال است.

به‌طور کلی، تحقیقات در مورد کودکان با ناتوانی‌های یادگیری نشان می‌دهند که نقایص در حافظه فعال مرتبط با ناتوانی‌های خواندن، نوشتن و ریاضیات است و به کارگیری روش‌های آموزش حافظه فعال می‌تواند موجب افزایش حافظه فعال و بهبود عملکرد تحصیلی آن‌ها در حیطه‌های خواندن، نوشتن و ریاضی شود. کودکان برای تسلط بر عملکرد خواندن باید بر یک سری مهارت‌ها تسلط داشته باشند. این مهارت‌ها، جنبه‌های عصب روانشناختی هم‌چون حافظه‌ی فعال و توجه هستند که از طریق تجربه، آموزش و یادگیری به‌دست می‌آیند. اکثر کودکان این مهارت‌ها را به‌صورت خودکار انجام می‌دهند ولی کودکان با ناتوانی یادگیری خواندن در این مهارت‌ها در هنگام یادگیری با مشکل مواجه هستند و باید به آنها آموزش داد. در تبیین دیگر می‌توان گفت، با توجه به این که کودکان با ناتوانی یادگیری خواندن در حافظه

فعال مشکل دارند، آموزش این حافظه و مؤلفه های مربوط به آن می تواند موجب تقویت این حافظه شده که این امر به نوبه خود می تواند باعث بهبود و بالا رفتن سطح عملکرد تحصیلی کودک شود. به عبارت دیگر آموزش هایی متناسب با مؤلفه های حافظه فعال اعم از کلامی، بینایی - فضایی با استفاده از اشکال، حروف به کودکان داده می شود، که موجب فعال شدن بخشی از مغز که در رابطه با حافظه فعال است، می گردد. این آموزش ها موجب تقویت حافظه بینایی - فضایی، کلامی و ... شده و به دنبال آن موجب بهبود و تقویت عملکرد خواندن در دانش آموز می گردد. از این رو در این کتاب، آموزش هایی مناسب با حافظه فعال با استفاده از اشکال، حروف، اعداد در آموزش کودکان مورد استفاده قرار گرفته است که می تواند موجب فعال شدن بخشی از مغز که در رابطه با حافظه فعال است، گردد. این آموزش ها موجب تقویت حافظه بینایی - فضایی، کلامی و اجرایی شده و به دنبال آن موجب بهبود و تقویت خواندن در دانش آموز می شود.

با توجه به محتوای تخصصی فصول مختلف کتاب، متن حاضر می تواند برای دانشجویان رشته های روانشناسی و علوم تربیتی به عنوان کتاب درسی در مقطع کارشناسی و کارشناسی - ارشد لحاظ شود. هم چنین علاوه بر اساتید و دانشجویان حوزه های روان شناسی و علوم تربیتی، مشاوران تحصیلی، مربیان و اولیای دانش آموزان نیز می توانند از مطالب آن بهره مند شوند. از این رو از کلیه اساتید و صاحب نظران در حوزه های روانشناسی و علوم تربیتی انتظار داریم با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، ما را در غنای هر چه بیشتر مطالب کتاب یاری نمایند.

مقدمه

تمامی کودکان در جوامع باسواد دارای حق سوادآموزی هستند و در سیستم آموزش و پرورش انتظار می‌رود که دانش‌آموزان در پایان مقطع ابتدایی به‌طور روان بخوانند و آن‌چه را خوانده‌اند درک کنند و در نتیجه آن‌ها بتوانند بخوانند تا یاد بگیرند (آموزش برای همه، ۲۰۱۱). لذا، نگرانی‌های زیادی در مورد کودکانی که مشکلات خواندن (و نوشتن) در سیستم مدرسه دارند، وجود دارد. بنابراین باید اشاره شود که مشکلات خواندن به سیستم آموزشی مربوط بوده و جایگاهی را در روان - پزشکی تضمین نمی‌کند. هرچند، اختلالات خواندن^۱ در کل با دیگر اختلالات عصب تحولی^۲ از قبیل اختلالات رفتار تخریبی^۳ ارتباط دارند و اضطراب به تناسب در افراد مبتلا به نارساخوانی افزایش می‌یابد (کارل و ایلز^۴، ۲۰۰۶). در نتیجه اختلالات خواندن باید از بعد روانی نیز مورد نظر قرار گیرد.

اختلال یادگیری کلی^۵ با نشانه تأخیر در مهارت‌های تحصیلی طبقه‌بندی شده‌اند که بارزترین آن‌ها نارساخوانی با مشکلات در روان خوانی و هجی کردن است (داف و همکاران، ۲۰۱۶). نارساخوانی، برای کودکانی که علی‌رغم هوش طبیعی، قادر به خواندن نیستند، به‌کار می‌رود. این گروه از کودکان ممکن است بسیاری از واژه‌ها را بدانند و به راحتی آن‌ها را در مکالمه بگیرند، اما قادر به درک و شناسایی نشانه‌های نوشتاری یا چاپی نیستند. هم‌چنین کودکان با

1 -Dyslexia

2 -Neurodevelopmental disorders

3 -Disruptive behavioral disorders

4-Carroll & Iles

5 -General learning disorders

ناتوانی در خواندن در نامیدن کلمات، حروف و اعداد نیز کند هستند (فلچر^۱ و همکاران، ۲۰۰۷؛ به نقل از حقیقت‌زاده، ۱۳۸۹). در جریان خواندن کودک باید بتواند شکل‌های پیچیده و انتزاعی حروف و کلمات را ادراک و شناسایی کند، آن‌ها را به خاطر بسپارد و نیز آن‌ها را ادراک کند. برخی از متخصصان خواندن را ساختاری دو مرحله‌ای می‌دانند که مرحله اول، تبدیل نمادهای (کلمات) مورد مشاهده به صداها و مرحله دوم تجزیه و تحلیل صداها به مفاهیم زبانی است که فرد باید به آن مسلط باشد (سیف نراقی و نادری، ۱۳۸۴). بنابراین، پیش‌نیازهای درست خواندن، برخورداری از توانایی‌هایی چون حافظه شنوایی، ادراک شنوایی، حافظه بینایی، ادراک بینایی و شنوایی (تطبیق علائم نوشتاری با واج‌های زبان)، هماهنگی حرکات چشم برای دیدن حروف، کلمات و جملات و جهت آن‌ها، ادراک فضایی مناسب از حروف، کلمات و جملات، سازمان‌دهی زمان یا چگونگی آغاز و پایان متن و نیز کلمه ضروری است (سمرود - کلیکمن^۲، ۲۰۰۵). به‌طور کلی، حافظه‌ی فعال یک سیستم جامع است که عملکردها و زیرسیستم‌های حافظه‌ی درازمدت و کوتاه‌مدت را متحد می‌کند (بدلی، ۱۹۸۶، به نقل از دن^۳، ۲۰۰۸).

حافظه‌ی فعال دارای انواعی است که شامل: حافظه‌ی فعال کلامی، حافظه‌ی فعال فضایی - بینایی و حافظه‌ی فعال اجرایی می‌شود. شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری در حافظه مشکل دارند. شواهد تجربی نشان می‌دهد که عملکرد پایین حافظه فعال در کودکان با ناتوانی‌های یادگیری به‌طور قابل اعتمادی می‌تواند دانش‌آموزان با ناتوانی‌های یادگیری و دیرآموز را از هم متمایز کند (سوانسون، کهران و اورس^۴، ۱۹۹۰ به نقل از آقا بابائی، ۱۳۸۰). جفری و اورات^۵ (۲۰۰۴) در پژوهشی با عنوان حافظه‌ی فعال و نقش آن در ناتوانی خواندن و دیگر ناتوانی‌های ویژه یادگیری به این نتیجه دست یافتند که کودکان با ناتوانی در خواندن و دیگر ناتوانی‌های ویژه یادگیری (از جمله ناتوانی در املا) در عملکرد مربوط به حافظه‌ی فعال و ارزیابی آواشناسی پایین‌تر از گروه کنترل عمل می‌کنند. در مطالعه‌ای دیگر ۲۲ دانش‌آموز با ناتوانی خواندن با گروه کنترل در تکالیف حافظه‌ی فعال بینایی - فضایی و کلامی مقایسه شدند. نتایج نشان داد که گروه با ناتوانی خواندن در حافظه‌ی فعال بینایی - فضایی و کلامی عملکرد پایین‌تری نسبت به گروه کنترل دارند (اسمیت - اسپارک و فیسک^۶،

1- Fletcher

1 -Semrud- clickman

2- Dehn

3- Swanson, Cochran & Ewers

4- Jeffrei & Everat

6 -Smith - Spark & Fisk

(۲۰۰۷). از سویی تعدادی از مطالعات تأیید می‌کنند که ظرفیت حافظه‌ی فعال می‌تواند با آموزش در این حافظه افزایش یابد (دن، ۲۰۰۸). سوانسون و جرمن^۱ (۲۰۰۷). طی تحقیقی نشان دادند که بین حافظه‌ی فعال و عملکرد خواندن دانش‌آموزان دارای نارساخوان رابطه معناداری وجود دارد. نتایج این تحقیق نشان داده است که عملکرد افراد دارای حافظه‌ی فعال بالا بهتر است و به عکس افراد دارای عملکرد بهتر حافظه‌ی فعال بالاتری دارند. نتایج بررسی نقایص حافظه‌ی فعال در مطالعه سیگنریک، اوکھیل و یویل^۲ (۲۰۰۰)، نشان داد که افرادی که در خواندن عملکرد ضعیف دارند و پیشرفت تحصیلی آن‌ها کم است، در مقایسه با گروه گواه و عادی، در دو بخش حافظه‌ی فعال، یعنی تکرار واج شناختی و ذخیره واج شناختی، نقص دارند، برخی فقط در یک جزء و عده‌ای در دو جزء (سعادت‌ی شامیر، ۱۳۸۹).

گرچه مدل‌های گوناگونی از حافظه‌ی فعال در طول سال‌های گذشته تحول پیدا کرده‌اند، اما مدلی که توسط بدلی و هیچ^۳ (۱۹۷۴) مطرح شد، یک نظریه سودمند در مطالعات متعدد در زمینه ناتوانی‌های یادگیری است (دن، ۲۰۰۸). مدل بدلی و هیچ (۱۹۷۴)، یک چارچوب نظری برای بررسی سهم سیستم‌های حافظه در فرایندهای شناختی را فراهم می‌کند (ماسورا^۴، ۲۰۰۶).

دو مؤلفه بازنمایی صوتی و ذخیره‌سازی موقت اطلاعات، از مؤلفه‌های بسیار مؤثر، اساسی و بنیادین حافظه‌ی فعال و زیربنای مهارت فرد در عملکرد خواندن محسوب می‌شوند؛ از این‌رو خواندن یکی از متغیرهای مهم و مرتبط با نظام حافظه است (گترکول و آلووی^۵، ۲۰۰۸؛ به نقل از سعادت‌ی شامیر، ۱۳۸۹). خواننده هنگام مواجهه با یک واژه، نخست باید آن را با زنجیره صوتی آن رمزگشایی کرده و سپس اصوات را در انباره موقت خود نگهداری و برای خواندن با صدای بلند به شکل یک واژه ترکیب کند. این فرایند که حافظه‌ی فعال آن را انجام می‌دهد، به فرد امکان خواندن می‌دهد. از طرفی رمزگردانی و پردازش کارآمد واجی، آوایی و معنایی در سال‌های آغازین خواندن به خواننده مبتدی کمک می‌کند تا منابع شناختی کمتری را بیشتر صرف وظیفه دشوارتر، یعنی ترکیب اصوات (برای شکل‌دهی به واژه) کند (میسون^۶، ۲۰۰۴، به نقل از سعادت‌ی شامیر، ۱۳۸۹). هم‌چنین در مطالعات دیگری اثربخشی آموزش کارکردهای حافظه

1- Swanson & German

2 -Seigneuric, Oakhill & Yuill

3- Baddeley & Hitch

4-Masoura

3-Gathercole, Alloway

4-Meyson

فعال، برنامه ریزی، فراشناخت بر بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان با ناتوانی یادگیری (عابدی و همکاران، ۱۳۸۹؛ عابدی و آقابابایی، ۱۳۸۹؛ میرمهدی و همکاران، ۱۳۸۸) نشان داده شده است. هلمز^۱ و همکاران (۲۰۰۹) دریافتند که فعالیت مغز مرتبط با حافظه ی فعال بعد از آموزش در این حافظه افزایش می یابد. این محققین آموزش این حافظه را بر روی کودکان با ناتوانی یادگیری در ریاضیات بررسی کردند. نتایج، بهبود این کودکان را در ناتوانی ریاضی نشان داد. مپوت و بیسانز^۲ (۲۰۰۸) نشان دادند دانش آموزان با ناتوانی های یادگیری ریاضی در مهارت های محاسباتی، حافظه فعال و دانش ادراکی در مقایسه با گروه عادی به طور معناداری عملکرد پایین تری دارند. لوکاسیو^۳ و همکاران (۲۰۱۰) نقایص کارکردهای اجرایی در میان کودکان با ناتوانی فهم خواندن مورد مطالعه قرار دادند. در این پژوهش ۸۶ کودک ۱۴-۱۰ ساله مورد بررسی قرار گرفتند. این کودکان در کارکردهای اجرایی برنامه ریزی، حافظه ی فعال بینایی - فضایی، حافظه فعال کلامی و بازداری پاسخ با هم مقایسه شدند. نتایج نشان داد که گروه با ناتوانی فهم خواندن، مشکلاتی را در کارکردهای اجرایی مورد بررسی نسبت به گروه کنترل نشان می دهند. در این مطالعه بیان شد که مشکلات فهم خواندن در کودکان مرتبط با نقایص در کارکردهای اجرایی است و ضعف در کارکردهای برنامه ریزی و سازمان دهی ممکن است منجر به ناتوانی فهم خواندن در کودکان شود. هم چنین شالو^۴ و همکاران (۲۰۰۷)، آموزش توجه را بر روی ناتوانی های ریاضیات و خواندن مورد بررسی قرار دادند. این آموزش بر کودکان با ناتوانی ریاضیات مؤثر نبود، اما بر کودکان با ناتوانی خواندن تأثیر داشت (ترل و همکاران، ۲۰۰۹). از این رو محتوای کتاب حاضر ضمن ارائه اجمالی دانش و آگاهی های موجود در زمینه ناتوانی های یادگیری و اختلالات خواندن، پیشنهادات لازم را برای ارتقاء مهارت های رمزگشایی و تقویت حافظه کوتاه مدت کودکان نارساخوان به شیوه ای عملی برای کارشناسان علوم تربیتی، مربیان و اولیای این دانش آموزان ارائه می نماید.

5-Holmes

6-Mabbott & Bisanz

3- Locascio

4- Shalev

فصل اول

ناتوانی یادگیری

مفهوم ناتوانی‌های یادگیری

اصطلاح ناتوانی‌های یادگیری برای اولین بار در سال ۱۹۶۳ مطرح شد. گروه کوچکی از والدین و معلم‌های علاقمند در شیکاگو گرد هم آمدند تا با وحدت بخشیدن به گروه‌های پراکنده‌ی والدین، که در قالب تعدادی انجمن فعالیت می‌کردند، آن‌ها را درون یک سازمان واحد فعال سازند. هر یک از این گروه‌های والدین، کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری را با عنوانی می‌شناختند، نظیر معلول ادراکی، آسیب دیده‌ی مغزی و آسیب دیده‌ی عصبی. لازمه اتحاد این گروه‌ها با یکدیگر، توافق بر سر نام واحدی برای مشخص کردن این کودکان بود. در این گردهمایی، اصطلاح ناتوانی‌های یادگیری پیشنهاد شد (کرک، ۱۹۶۳) و آن را تصویب کردند. امروزه این سازمان به نام انجمن ناتوانی‌های یادگیری^۱ (ALD) مشهور است و نماینده‌ی این گردهمایی تاریخی است (لرنر، ۲۰۰۳).

تعریف کمیته‌ی مشترک ملی ناتوانی‌های یادگیری

تاکنون تعاریف مختلفی درباره‌ی ناتوانی‌های یادگیری مطرح شده است. یکی از کامل‌ترین تعاریف توسط «کمیته‌ی مشترک ملی ناتوانی‌های یادگیری» ارائه شده است. بنابراین تعریف «ناتوانی‌های یادگیری» یک واژه‌ی کلی است که به گروهی ناهمگن از اختلالات اطلاق می‌شود که مشکلات جدی در فراگیری و کاربرد گوش دادن، صحبت کردن، خواندن، نوشتن، استدلال و محاسبه نشان می‌دهند. این اختلالات امری درونی است و به بدکاری سیستم اعصاب مرکزی نسبت داده می‌شود. مشکلات در رفتارهای خودتنظیمی، ادراک اجتماعی و تعاملات اجتماعی ممکن است با ناتوانی‌های یادگیری وجود داشته باشد.

تعریف دولت فدرال آمریکا، قانون آموزش و پرورش افراد معلول^۲ (IDEA) تعریف ثبت شده در قانون آموزش و پرورش افراد دچار ناتوانی، بیشترین کاربرد را داشته است. این تعریف نخستین بار در سال ۱۹۷۵ در قانون عمومی ۹۴-۱۴۲ وارد شد، قانون آموزش کودکان معلول در نسخه ۱۹۹۰ قانون آموزش و پرورش افراد معلول گنجانده شد و در تصویب مجدد آن برای اجرا در سال ۱۹۹۷ نیز منظور شد. در حقیقت، تعریف دولت فدرال شامل دو بخش است. بخش اول از گزارش ۱۹۶۸ کمیته‌ی ملی مشورتی در مورد معلولین از کنگره اقتباس شده است. این بخش همان تعریف ناتوانی‌های یادگیری در تصویب مجدد قانون آموزش و پرورش افراد دارای ناتوانی است:

1-Association for Learning Disabilities

2 -Individuals with Disabilities Education Act

اصطلاح ناتوانی‌های خاص در یادگیری بر ناتوانی آن گروه از کودکان دلالت دارد که در یک یا چند فرایند روان شناختی پایه مربوط به درک زبان یا کاربرد آن، گفتاری یا نوشتاری، اختلال دارند؛ این اختلال ممکن است به صورت ناتوانی در گوش دادن، فکر کردن، صحبت کردن، خواندن، نوشتن، هجی کردن یا انجام محاسبات ریاضی خود را نشان دهد. این اصطلاح عارضه‌هایی هم-چون معلولیت‌های ادراکی، آسیب مغزی، اختلال جزئی کارکرد مغز، نارساخوانی و زبان‌پریشی رشدی را شامل می‌شود. اصطلاح یادشده آن دسته از مشکلات یادگیری را که در اساس نتیجه‌ی معلولیت‌های دیداری، شنیداری یا حرکتی، عقب‌ماندگی ذهنی، اختلال هیجانی، یا وضع نامساعد محیطی، فرهنگی یا اقتصادی است را در برنمی‌گیرد. در بخش دوم تعریف دولت فدرال به مسائل عملیاتی توجه شده است. این بخش در ابتدا در مجموعه‌ی جداگانه‌ای از قوانین و آیین‌نامه‌های اختصاصی برای کودکان دچار ناتوانی‌های یادگیری ارائه شد. طبق این آیین‌نامه‌ها، دانش‌آموزی معلول خاص یادگیری است که:

- (۱) هنگامی که تجربه‌های مناسب یادگیری برای او فراهم شود، در یک یا چند زمینه‌ی خاص، متناسب با سن و سطوح توانایی خود پیشرفتی نداشته باشد، و
- (۲) تفاوت فراوانی بین پیشرفت و توانایی هوشی دانش‌آموز در یک یا در چند مورد از زمینه‌ی زیر وجود داشته باشد:

(الف) بیان شفاهی، (ب) درک شنیداری، (ج) بیان نوشتاری، (د) مهارت پایه برای خواندن، (ه) درک مطالب خواندنی، (و) محاسبات ریاضی، (ز) استدلال ریاضی. به‌طور خلاصه می‌تواند گفت که تعریف دولت فدرال از ناتوانی‌های یادگیری، چنان‌که در قانون آموزش و پرورش افراد معلول گنجانده شده، شامل مفاهیم عمده‌ی زیر است:

- (۱) فرد، دچار اختلال در یک یا چند فرایند روان‌شناختی پایه است (این فرایندها به توانایی‌های ذهنی نظیر حافظه، ادراک شنیداری، ادراک دیداری، زبان شفاهی و تفکر اطلاق می‌شود).
- (۲) فرد، دچار اشکال در یادگیری است؛ به‌خصوص در صحبت کردن، گوش دادن، نوشتن، خواندن (مهارت تشخیص کلمه و درک مطالب) و ریاضیات (محاسبه و استدلال).
- (۳) مشکل در واقع ناشی از علت‌های دیگر نیست. علت‌هایی چون اختلالات دیداری یا شنیداری، معلولیت‌های حرکتی، عقب‌ماندگی ذهنی، اختلال هیجانی، یا وضع نامساعد اقتصادی، محیطی و یا فرهنگی.

- (۴) اختلاف مشهود بین استعداد آشکار فرد برای یادگیری و سطح پایین پیشرفت او وجود دارد. به عبارت دیگر، نشانه‌های کم‌آموزی در فرد دیده می‌شود (لرنر، ۲۰۰۳).

چهار اصلی که در تعاریف مختلف از ناتوانی‌های یادگیری متداول هستند، عبارتند از:

(۱) ناهمگنی (۲) ماهیت نوروبیولوژیکال (۳) تفاوت بین توان یادگیری و عملکرد تحصیلی (۴) حذف آسیب‌های حرکتی، حسی، عقب‌ماندگی ذهنی، اختلالات هیجانی، محیطی، فرهنگی یا اقتصادی به‌عنوان علل ناتوانی‌های یادگیری. به علاوه، مشکلات یادگیری باید در عملکرد مدرسه و یا عملکرد روزانه‌ی کودک تداخل ایجاد کند (هندریکسن و همکاران^۱، ۲۰۰۷).

همانند دیگر حیطه‌های مربوط به ناتوانی‌های یادگیری اطلاعات کم و گاهی متناقض در مورد سیر تحولی ناتوانی‌های یادگیری در دسترس است یکی از دلایل عمده این محدودیت آن است که افراد مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری در مراحل اولیه تحول اختلال خود یا شناخته نمی‌شوند یا در زمینه درمان آن‌ها اقدامی صورت نمی‌گیرد و فقط پس از ورود به دوران دبستان و پدیدارشدن افت تحصیلی و آشفتگی و نابسامانی به دنبال آن، معلمان و خانواده‌های این افراد از طریق مراکز بهداشت روانی، مشاوره و توانبخشی درخواست کمک می‌کنند (سوانسون و همکاران، ۲۰۰۳).

ملاک‌های DSM-5 برای طبقه‌بندی اختلالات خواندن

در DSM-5 اصطلاح "اختلال خواندن" استفاده نشده است و در عوض طبقه "اختلالات عصب روان‌شناختی" وارد شده است که این طبقه در میان تمامی اختلالات مختلفی که شروع آن‌ها در مرحله پیش‌دبستانی و قبل از آن قرار دارد، فقط شامل اختلالات یادگیری و اختلالات ارتباطی است. سه شکل مختلف اختلال خواندن و هفت شکل مختلف اختلالات ارتباطی وجود دارد، اما آن‌چه که در لیست DSM-5 مبهم است این است که بین اختلالات مختلف ارتباطات درونی وجود دارد (اسنولینگ^۲ و همکاران، ۲۰۱۲).

اختلال یادگیری اصطلاح عمومی است که در DSM-5 اختلالاتی را شرح می‌دهد که خصیصه آن‌ها ایجاد مشکلاتی در پیشرفت تحصیلی یا کارکرد روزمره است. اختلالات یادگیری شامل اختلال خواندن، اختلال^۳ ریاضی و اختلال در بیان نوشتاری است. اختلالات ارتباطی هم شامل آسیب زبان، آسیب ویژه زبانی^۴ و اختلال صدا-گفتار^۵ است، تمام آن‌هایی که به اختلال خواندن ارتباط داده شده‌اند در واقع شکل‌های مختلف رشدی یک اختلال یکسان یا پیامدهای رفتاری عوامل مشترکی هستند.

1-Hendricksen, Keulers, Feron, Wassenberg, Jolles&Vles

2- Snowling

3 -Dyscalculia

4 -Specific Language Impairment

5 -Speech –Sound Disorder